

” – inspiroiva ja aikaa kuvaava.”

TURUN SANOMAT

SIVU- HENKIÖ

SAARA
TURUNEN

TAMMI

Sivuhenkilö

SAARA TURUNEN

Rakkaudenhirviö, 2015

Sivuhenkilö, 2018

Järjettömiä asioita, 2021

Saara Turunen

Sivuhenkilö

tammi

80 VUOTTA

HELSINKI

KIRJOITUSTYÖTÄ OVAT TUKENEET:

Koneen Säätiö, Taiteen edistämiskeskus, Suomen Kirjailijaliitto,
Kansan Sivistysrahaston Tammen rahasto

KIITOKSET:

Laura Birn, Heini Junkkaala, E. L. Karhu, Anni Klein

Lyhyitä katkelmia *Sivuhenkilö*-romaanista on julkaistu aiemmin:
Helsingin Sanomat (16.11.2016); *Granta* 7: *Koti* (Otava 2016);
Jatkuu! – Fanifiktiota kirjallisuutemme klassikoista (Gummerus 2017)

© Saara Turunen ja Tammi 2018

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN 978-952-04-6128-7

Painettu EU:ssa

Niille joiden kirjoitukset ovat muuttuneet tomuksi.

Joitakin vuosia sitten muutin tähän asuntoon. Isäni oli nähnyt myynti-ilmoituksen ja matkustanut Helsinkiin. Ajoimme Ullanlinnaa kiinteistönvälittäjän oranssilla autolla. Huoneet olivat tyhjillään, pieni yläikkuna oli jäänyt auki ja keväinen ilma ryöppysi sisään ikkunanraosta. Omis-taja on kuollut, sanoi mies mappiensa takaa. Me otamme tämän, vastasi isäni. Kai isäni halusi, että minäkin olisin aikuinen edes jollain tavalla. Sisimpääni hyysi hieman, sillä tunsin, miten kohtalon sormi sysi minua lähemmäs sitä mikä oli tuleva, mutta en kai voinut kieltäytyä asunnosta?

Kun kiinteistönvälittäjän auto oli mennyt, antoi isäni minulle avaimet. Kiitin häntä kauniisti ja nousin portaat ylös asuntooni. Kaapeissa oli vanhanaikaiset paperit ja kaikkialla leijui koiperhosen haju. Toisen huoneen katossa oli koukku, josta riippui köysi ja siihen saattoi tarttua, jos oli vanha eikä muuten päässyt ylös sängystä. Tiedän tämän asian, sillä vaarini sängyn yläpuolella oli sellainen ennen kuin hän kuoli.

Ja niin minä seisoin tyhjässä huoneessa, katselin köyttä ja mietin entistä asukasta, jota en tuntenut, hänen kuolemaansa ja ruumista, joka oli kenties jo hajonnut, ja sielua, joka saattoi olla edelleenkin täällä, liehua asunnossa, kolistella kattiloita ja kysellä, miksi kyyhötin yksinäni, miksi en ollut jossakin, missä oli elämää ja musiikkia, enhän ollut vielä liian vanha, enkä minä tiennyt vastausta. Leikkasin köyden poikki ja

heitin sen menemään, mutta koukkua en saanut irrotettua. Se jäi kattoon ja tuijotti minua sieltä toisinaan, kuin muis-tutuksena jostakin.

Myöhemmin toin lapsuudenkodistani perityn vihreän patjan, kahvinkeitTIMEN ja sellaisen ison palmun, joka oli ennen ollut isäni työhuoneessa. Sijoitin kaiken olohuo-neeseen ja toisen huoneen jätin tyhjäksi. En halunnut elää koukun lähellä. Keitin kahvia, pyyhin pölyt palmun lehviltä ja makoilin patjalla. Tällaistaikin voi olla elämä, minä mie-tin. Pidin palmusta ja hankin sille seuraa. Katkaisin oksan ihmeköynnöksestä verotoimiston eteisessä ja löysin roska-katoksesta runnellun saniaisen. Laitoin ne valoon ikkuna-laudalle ja ne jatkoivat kasvuaan.

Taloni on rakennettu joskus niinä aikoina, kun väki virtasi maalta kaupunkiin ja heille tarvittiin pikaisesti elementti-laatikoita, joihin kyhätä kotinsa. Kylpyammeissa kylvettiin, keskuslämmitys kohisi ja sähköheloilla paistuivat silakat. Mutta vuodet kuluivat, uutuus katosi keittokomeroiden yltä ja ammeet ruostuivat. Nykyisin talossani leijaillee kauan sitten kaikonneen elämän tuntu. Suurin osa asukkaista on yksinäi-siä naisia, monet heistä jo vanhoja. He käyvät lähikaupassa, raahaavat kankaisia kauppakassejaan, polttavat tupakkaa sisällä ja taluttavat ikäloppuja villakoiriaan talomme edus-talla. Usein pelkään, että tämä on jonkinlainen pääte-pysäkki. Kaupassa katselen, kun yksinäiset naiset latovat ostoksiaan kassahihnalle. Pieni voipaketti, aski tupakkaa ja halpa sham-poopullo. Voi voi, minä ajattelen, vaikka mistä voin tietää ovatko he onnellisia? Miksi en ajattele samalla tavalla, kun katselen perheenäitiä, joka latoo hihnalle vaippoja ja tuttelia?

Talo on huterasti rakennettu. Ikkunoista tuulee sisään ja yläkerran asukkaan jokainen liike kaikuu huoneissa. Jos

jollekulle tulee mieleen tehdä kaalilaatikkoo niin se tiedetään kyllä muissakin asunnoissa. Onneksi sellaista tapahtuu vain harvoin. Tiedän, että mummot elävät enimmäkseen mandariineilla, pullapitkolla ja kevytsavukkeilla. Itse syön vain pikanuudeleita ja keitän kahvia.

Voisin käydä ravintolassakin, mutta sellainen on kallista. Sitä paitsi on surullista mennä ravintolaan yksin. Jos kävelen kadulla ja näen ravintolan sisällä ruokailevan liikemiehen, en voi olla ajattelematta, että hän on yksinäinen. Yksin ruokailevien ihmisten silmät ovat joskus hätääntyneet ja siksi he ottavat puhelimensa esille ja hypistelevät ruutua samalla kun syövät. Itsekin teen sellaista ja siksi tiedän, ettei keskittymisestä tule mitään samalla, kun yrittää kauhoa suuhunsa liukasta spagettia. Ja niinpä kävelen vain lähikauppaan ja ostan kassillisen nuudelipakkauksia ja kun ruoka-aika koittaa, avaan yhden pakkauksista ja lisään vain kuumaa vettä. Sitten katselen maisemaa ikkunan takana ja tarkkailen varikseja, jotka liitelevät katuni poikki ja laskeutuvat vastapäisten talojen katoille istumaan. Eivätkä silmäni ole lainkaan hätääntyneet, päinvastoin, ne ovat levolliset, jopa onnelliset, jos niin voi sanoa. Ja miksei voisi, jos se on totta.

Yleensä talomme takapihalla ei ole ketään. Sateen ja tuulen pieksämä kiikku vain huojuu tuulella ja ennen valkoista, nykyisin harmaata piha-aitaa peittää sienikasvusto. Hiekkalaatikko kasvaa heinää. En usko, että tässä talossa on asunut lapsia enää vuosikymmeniin. Pihaa hoitaa talonmies, jolla on hapsuinen ja kellertävä parta sekä maastohousut ja lippalakki. Hän ruokkii rusakkoja ja lintuja vanhoista viilipurkeista.

Elän hiljaisesti. Katselen luonto-ohjelmaa, sellaista jossa apinat laiduntavat lumihuippuisilla vuorilla ja surikamit

kaivautuvat hiekkaan. Iltaisin kävelen puistoon. Puistoon ja takaisin. Pidän puistosta eniten sateisina päivinä, sellaisina jolloin tuuli ulisee nurkissa ja kolisuttaa lipputankoja. Silloin pajut ja pensaikot ovat kokonaan minun. Saan olla rauhassa, taivaltaa autioita hiekkateitä ja merenrantaa pitkin. Aurinkoisista päivistä en oikein piittaa. Silloin iloiset seurueet kokoontuvat veden äärelle ja mekastavat nurmikoilla. Sellaisina päivinä jään kotiin. Istun patjallani, juon kahvia ja tuijotan huonekasveja. Kasvit ovat perheeni. Uskon, että olen perinyt rakkauden kasveihin mummoltani. Muistan mummon kukkapöydän ja tyylikkäästi asetellut kukkaruukut. Äitinikin on kasvi-ihminen, mutta hänen tyyliinsä on levottomampi. Kukat kasvavat halpahallin muoviruukuissa. Ehkä sellainen on äitini ikäluokalle ominaista, halpahallit ja muoviruukut siis. Äitini keskittyy eniten saintpaulioihin keittiön ikkunalaudalla. Hän kastelee niitä emalisella kahvipannulla, jossa on kiehuvan kuumaa vettä. Saintpauliat kuulemma pitävät sellaisesta. Minulla ei ole yhtäkään saintpauliaa. Jokin niiden lehtien jähmeydessä häiritsee minua. Pidän eniten kiinanruususta. Pidän siitä, että se kasvaa nopeasti ja kukkii kesäisin. Jos sen multa on päässyt kuivahtamaan ja sen kastelee, virkistyvät lehdet heti ja se jatkaa kasvuaan. Jollakin tapaa sitä on kiitollista hoitaa. Sain taimen serkultani. Serkku oli saanut kasvin mummolta ja mummo puolestaan oli tuonut sen Kreikasta joskus kuusikymmentäluvulla. Silloin huonekasvit olivat muodissa, ne toivat tuulahduksen eksotiikkaa lämpimistä maista pohjoisen olohuoneisiin.

En ole asunut tässä kaupungista aina, mutta viihdyn täällä paremmin kuinseudulla, josta olen kotoisin. Luulisin sen johtuvan siitä, että täällä saan olla vanhojen asioiden

ympäröimänä. Uskon, että vanhat talot kantavat menneiden sukupolvien painoa sisuksissaan, vähän samalla tavalla kuin taideteokset kantavat sellaisia tunnelmia, joita taiteilija on niitä tehdessään tuntenut. Mielipuuhaani on kävellä ja katsella taloja, joiden seiniin on laitettu muistokyltti kertomaan siitä kuka talossa on elänyt. Tuolla asui Georg Henrik Von Wright, tuolla Lenin ja tuolla L. Onerva. Onervan osoitteen olen lukenut kirjasta. Muistokylttiä hänellä ei ole, ilmeisesti naiset eivät tarvitse sellaista.

Asuinalueellani kaikki on puhdasta ja järjestettyä. Jalkakäytävän reunat kulkevat suorina ja ihmisillä on yllään siistit takit. Tiedän, että täällä asuu äveriästä väkeä. Olen lukenut sanomalehdestä, että naapureideni tulot ovat satakertaiset omiini verrattuina. Eikö sinua ärsytä sellainen? muistan kerran erään taiteilijaystäväni kysyneen. Mutta en minä osaa ärsyyntyä. En piittaa rikkaista. Eivät hekään piittaa minusta niin kauan, kun en uhkaa heidän omaisuuttaan.

Joku voisi käyttää minusta nimitystä hemmoteltu kakara, ja käyttäköön, minä en siitä pahastu, koska kuka tietää, ehkä olenkin sellainen. Selvää on se, että asustelen tällä alueella ja tässä asunnossa isäni ansiosta, sen ansiosta, että hän on tehnyt töitä koko elämänsä hiki hatussa. On niin kova ressi, että ihan oksettaa, muistan isäni kerran sanoneen, kun ajoimme pakettiautolla kylästä kaupunkiin. Ja sellainen on isältäni paljon sanottu. Yleensä hän ei puhu tunteistaan.

Isäparka, hän odottaa, että jonain päivänä saisin vakituisen työn ja alkaisin kartuttaa omaisuutta. Milloin olet ajatellut virkaa hakea? kyselee isäni toisinaan, vaikka olen yrittänyt selittää hänelle, ettei mitään virkoja ole enää olemassakaan, että en tunne ketään, jolla olisi vakituinen työpaikka. Juu, kyllä se siitä, sanoo isäni, ikään kuin lohdutukseksi. Eikä hän ymmärrä, vaikka selitän, että en etsi

töitä, en halua kerätä varallisuutta. En haaveile tavaroista, en vaatteista, en huonekaluista enkä eläkerahastoista. En halua matkustaa minnekään, en sijoittaa osakkeisiin enkä haalia titteleitä. Tiedän, että kaikki se ylimääräinen, jonka jälkeeni jättäisin, olisi joka tapauksessa menevä hauta-arkkuuni, sillä minulla ei ole jälkeläisiä. Ja olisiko arkku nyt sitten lastulevyä vai täysipuista mäntyä on oikeastaan aika sama. Ehkä lastulevy olisi jopa parempi, ettei tarvitsisi odotella vuosikausia voidakseen muuttua takaisin ruohoksi ja puiksi. Ja niinpä tarvitsen vain sen verran, etten joudu mierontielle. Olen onnellinen, jos minulla on huonekasvini, saan olla päivät rauhassa ja kirjoittaa. Aikaa ei pidä heittää hukkaan, muistuttaa isäni usein ja olen hänen kanssaan samaa mieltä. Meidän käsityksemme ajan hyödyntämisestä ovat vain erilaiset.

Toisinaan minusta tuntuu, että tällaiset ajatukset ovat isäni sukupolven ihmisille mahdottomia. Ehkäpä monet heistä pitäisivät elämääni vetelehtimisenä. Vanhempieni arvomaailmassa vetelehtiminen on ihmisen pahin synty. Ei ehkä ihan yhtä paha kuin tappaminen, mutta melkein. Vetelehtijä ansaitsee rangaistuksen, inhon ja ylenkatseen. Siksi kai olenkin tuhlannut vuosikausia vihaten itseäni, sättien ja piinaten viatonta henkeä, joka halusi vain elää vaatimatonta elämää, ilman valhetta ja teeskentelyä.

Viime kesänä alakerran tupakkaa polttava nainen kuoli. Olin kutsunut häntä mielessäni röpönaiseksi. Hän istui aina ensimmäisen kerroksen pihan puoleisella parvekkeella ja tupakoi. Parvekkeen lasit olivat ruskean liman peitossa ja niiden läpi näkyivät vain röpönaisen ääriiviivat ja tupakan hehkuva pää. Kerran näin hänet takapihalla. Kenties joku sukulainen oli tuonut hänet halpoihin muovituoleihin

istumaan. Silloin hän tervehti minua iloisesti. Pöydällä oli mehukattipullo ja nakkipaketti.

Kuolemasta kertoi talonmies. Nainen oli löydetty vasta useiden päivien kuluttua asunnostaan, kun haju oli kulkeutunut käytävään. Poliisi oli murtanut oven, vaikka mitään rikosta ei epäilty. Ruumis oli kuljetettu pois ja irtaimisto kerätty valtaviin jätessäkkeihin. Ammattimainen siivousfirma puhdisti asunnon happinaamarit kasvoillaan, ikkunalasit pestiin ja keittiön kalustus vaihdettiin. Siitä lähtien asunto on ollut tyhjillään.

Jokin aika sitten taloyhtiöön tehtiin putkiremontti. Kylpyhuoneet uusittiin ja muovimattojen alta kaavittiin pois asbesti. Minulle paljastui, että asuntoni seinät ja lattia olivat alun perin myrkyntvihreät. Putkiremontti pelästytti yläkerran mummon. Mummon asunto oli yli sata neliötä ja remontti olisi tullut hänelle kalliiksi. Mummo soitteli osakkaille öisin humalaisia puheluita. Putkissa ei ole vikaa, hän julisti, mutta mikään ei auttanut ja lopulta mummo joutui lähtemään. Hän möi asuntonsa pilkkahintaan pystytukkaiselle kauppatieteen opiskelijalle. Kuulin öisin, miten mummo teki muuttoa. Hän raahasi suurta mattorullaa ja levysoitinta alas portaita. Kun katsoin ovisilmästä näin vain pienet jalat, jotka olivat ruskeiden korkokenkien sisällä. Tiedän, että mummolla oli puolisokin, pieni kuivettunut mies, joka ajoi vanhaa sinistä mersua. Talonmies kertoi heidän muuttaneen lähiöön. Pian muuton jälkeen mersu oli varastettu, ja joidenkin kuukausien päästä se oli löydetty murskattuna kaatopaikan edustalta.

Joskus mietin röpönaista ja selkäpiitäni pitkin kulkevat kylmät väreet, kun tajuan kuinka hyvin sovin talomme asukaskuntaan. Yritän ulkoilla ja pukeutua nuorekkaasti, mutta teinpä mitä hyvänsä, on aivan kuin taloni taika söisi minua

pikku hiljaa sisäänsä samalla tavalla kuin piikikkäät ruusut söivät nukkuvan prinsessan hovin. Ryhtini muuttuu kumaraksi, hiukseni harvenevat ja sata vuotta kuluvat aivan huomaamatta enkä lopulta jaksa enää hangoitella vastaan. Leukaani kasvaa pieni parta ja raahaan mattorullaa käytävässä. Jalassani on ruskeat korkokengät, joita joku nuori katselee ovisilmästä.

*

Olen läpikäynyt taidekoulutuksen, olen erikoistunut dramaturgiaan. Olen kuluttanut lähes koko elämäni valkoisissa luokkahuoneissa notkuen. Olen tehnyt tuhansia sivuja muistiinpanoja muodosta ja sisällöstä, värisävyistä ja tunnelmista, tilan ja ajan suhteesta. Olen maannut kasassa muiden taideopiskelijoiden kanssa ja harjoitellut improvisoinnin perussääntöjä. (Jos joku pyytää sinua hyppäämään kaivoon, vastaa aina kyllä.) Olen kirjoittanut harjoitelmia ja etydeitä. Olen syönyt satoja lautasellisia ruokaa taidekoulujen kanttiineissa ja juonut kupeittain palanutta kahvia. Lopulta olen valmistunut. Olen pukeutunut juhlapukuun ja meikannut silmäni. Olen kuunnellut, kun nuoremmat taideopiskelijat ovat laulaneet koulun aulassa, olen juonut tarjottua kuohuviiniä ja ajanut taksilla jatkoille. Olen ostanut kymmenen kakkua isäni rahoilla ja kutsunut ihmisiä kotiini. Olemme törmänneet puistokadulla presidenttiinkin ja kertoneet, että tässä menee juuri valmistuneita taiteilijoita. Presidentti on hymyillyt ystävällisesti. Ja sitten, aivan pian ympärilläni on hiljentynyt. Minulla on nyt koulutus, olen miettinyt. Minä olen taiteen maisteri. Nyt pitäisi vain tehdä sitä taidetta.

Ennen kuin muutin tänne oli elämässäni vielä rakkautta. Minulla oli ulkomaalainen mies, jonka kanssa olin onnel-

linen. Hän oli hirvittävän komea. Moni ei varmaankaan uskoisi, että minunlaisellani naisella voisi olla sellainen mies. Mutta niin vain oli. Ja kaikesta tuosta hurmaavuudesta huolimatta mies ei ollut pöyhkeä. Hän ei pitänyt itseään mitenkään erityisenä. Hän piti itseään vain tavallisena miehenä, joka tykkäsi jalkapallon katselusta, tupakan polttamisesta ja kokakolan juomisesta. Ne olivat hänen lempiharrastuksiaan. Joskus yritin sanoa hänelle, etteivät hänen elämäntapansa tekisi hyvää hänen hampailleen, mutta hän ei suostunut kuuntelemaan neuvojeni. Tarkkailin häntä, kun hän katseli jalkapalloa. Hän upposi niin syvälle pelin maailmaan, ettei hän huomannut minua. Hän huomasi vain nurmikolla liikuvat miehet ja pallon heidän välissään. Hän huusi heille neuvojaan ja jos pallo meni sen puolen maaliin, johon hän toivoi sen menevän, hyppäsi hän seisomaan, harppoi ympäri huonetta kuin gorilla ja huusi ilonhuutojaan. Ja jos pallo taas meni sen puolen maaliin, johon hän ei toivonut sen menevän, synkkeni hän kokonaan. Minä en koskaan ymmärtänyt sitä tunteiden paloa, mutta uskoisin sen johtuneen siitä, että mies oli nähnyt oman isänsä toimivan tuolla samalla tavalla ja hänen isänsä oli nähnyt oman isänsä ja sillä tavalla se kaikki oli toistunut vuosikymmeniä, ehkä jopa satoja, ja niin se olisi vastaisuudessakin toistuva. Onneksi miehelläni oli lyhyt muisti ja hän unohti tappiot melko pian. Rakastin miestäni paljon, siitä ei ollut epäilystäkään. Joskus toivoin, että olisimme saaneet lapsen, sellaisen pienen pojan, joka olisi ollut aivan mieheni näköinen. Olen varma, että poika olisi oppinut nuo samat asiat, jalkapallon, tupakoinnin ja kokakolan juomisen, ja tiedän, että minä olisin siitä hermostunut, mutta kotimaassani on hyvät hammaslääkärit. Olisin voinut antaa heille molemmille joululahjaksi uudet tekohampaat, jos vanhat olisivat pudonneet. Mutta sellaista

ei koskaan tapahtunut, lasta ei tullut, minä ja mieheni jouduimme eroon, niin surullista kuin se olikin.

Se johtui tietenkin siitä, että mies halusi asua omassa maassaan ja minä omassani. Mieheni vieroksui viileää maata. Hänen mielestään ihmiset muistuttivat robotteja. He kävelivät kuin robotit, he söivät kuin robotit ja he puhuivat kuin robotit. Ja mieheni halusi olla elossa. Hän halusi kerääntyä muiden miesten kanssa kadunkulmaan mylviämään ja vaihtamaan kuulumiset sillä tavalla, ettei kukaan edes kuunnellut, mitä muut sanoivat, tärkeintä oli vain se, että oli paljon melua.

Minä puolestani en jaksanut ulkomaan hälyä, se kävi hermoilleni, kuihduin ja näivetyin. Halusin olla viileässä kotimaassani, istua hiljaisuudessa ja kirjoitella juttujani. En osannut olla olemassa, jos en voinut raapustaa ylös ajatuksiani toivoen, että ne päätyisivät jonkun luettavaksi. Janoni kasvoi päivä päivältä, ja tiesin, ettei mikään muu kuin paluu onnistuisi sitä sammuttamaan. Ja lopulta jouduin tulemaan takaisin.

Omistin elämäni taiteen palvelukseen. Mutta silti, jos aivan rehellisiä ollaan, siinä kävi kuitenkin niin, että en osannut päästää irti menneisyyden raunioista. Jatkoin soitteluja. Lähetin viestejä. Joskus liitin mukaan valokuvan jostakin tärkeästä asiasta. Elin elämäni yksin, mutta samaan aikaan roikuin kiinni kadotetussa haaveessa, kuin ohuessa heinäkorressa, joka ajelutti minua pitkin vuolasta virtaa. Tällä tavalla estin itseäni vajoamasta kokonaan yksinäisyyden karmean sammioon. Vastalahjaksi sain elämän, joka tuntui pysähtyneen merkilliseen välivaiheeseen, johonkin lapsuuden ja aikuisuuden välimaastoon.

Miehestäni en tiedä enkä uskalla edes arvailla. Uskoisin, että omassa kaupungissaan hän elää elämänsä jonkun kauniin naisen kanssa. Luulen, että hän on onnellinen, ja niin

KIRPEÄ JA SUORASUKAINEN ROMAANI YHDESTÄ VUODESTA KIRJOITTAJANSA ELÄMÄSSÄ

Mitä jos asiat eivät menneet sellaisella tavalla, niin kuin Vihervaaran Annalla, että asutaan jossakin maaseudulla, paimennetaan vuohia ja lampaita ja on suuri talo, paksu tukka ja paljon lapsia? Mitä jos ne menivät niin, että kissa söi kerman ja maito happani kannussaan? Jos löysi itsensä asunnosta, jossa oli koiperhosen haju ja koukku katossa? Jos kevät teki tuloaan ja oli juuri kirjoittanut kirjan ja kaiken piti muuttua, mutta ihmisillä olikin laadukkaat sohvut ja puolisot, ja täytyy nyt mennä, he sanoivat? Mitä jos oli odottanut jotakin toisenlaista, jos kaikkialla oli vain hiljaista?

”– – romaani jonka raikas etsiskelevä tyyli ja kirpeä ironia tuovat uudenlaista näkökulmaa kirjailijan työhön.” **KALEVA**

”Helpon tuntuista ja tasatahtia etenevästä kerronnasta irtoaa koko ajan hykerryttävää särmää.

– – Palkitsevaa!” **ETELÄ-SAIMAA**

www.tammi.fi

84.2

ISBN 978-952-04-6128-7

Kansi: Timo Mänttari